

Hynek Jeřábek

Má sociologická dobrodružství

Lidé, místa,

vědecká setkání

KAROLINUM

Má sociologická dobrodružství

Lidé, místa, vědecká setkání

Hynek Jeřábek

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Redakce Jiří Ryba

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Obálka a sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první elektronické, podle druhého tištěného,
v Karolinu prvního

© Univerzita Karlova, 2025

© Hynek Jeřábek, 2025

Photography © Hynek Jeřábek, 2025

ISBN 978-80-246-6001-1

ISBN 978-80-246-6007-3 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

od roku 2021 součást Nakladatelství Karolinum

PODĚKOVÁNÍ K PRVNÍMU VYDÁNÍ

Děkuji své rodině, manželce a dvěma synům, za všestrannou podporu. Vždy znovu mě vypravovali do světa a trpělivě na mě čekali. Za celoživotní inspiraci děkuji svým nezištným přátelům. Někteří byli mými generačními druhy, jiní mými mentory, učiteli: Jan Řehák, Jiří Večerník, Michal Illner, František Zich, Miloš Petrusek. V cizině to byli zvláště: Paul Martin Neurath, Elisabeth Noelle-Neumannová, Peter Katzenstein, Anton Amann, Erhard Roy Wiehn a David Morrison, a to často i na dálku. A třetí okruh přátel tvoří několik generací mých studentů, pozdějších spolupracovníků. Za rychlé a pečlivé vydání této knížky patří mé poděkování Sociologickému nakladatelství (SLON) a Jiřímu Rybovi.

V Hořovicích 6. prosince 2019
Hynek Jeřábek

PODĚKOVÁNÍ KE DRUHÉMU VYDÁNÍ

Děkuji Nakladatelství Karolinum a opět redaktorovi Jiřímu Rybovi za přípravu a realizaci 2. vydání.

V Hořovicích 10. dubna 2025
Hynek Jeřábek

Obsah

ÚVODEM /9

PŘEDMLUVA K DRUHÉMU VYDÁNÍ /10

PROLOG K NAŠÍ SVOBODNÉ SOCIOLOGII /11

Kapitola 1

POPRVÉ V AMERICE /19

Kapitola 2

MEZINÁRODNÍ PROJEKT PROFESORA KATZENSTEINA /25

Kapitola 3

„BÁBELSKÁ“ KNIHOVNA /29

Kapitola 4

ELISABETH NOELLE-NEUMANNOVÁ A JEJÍ VÝZKUMNÝ
ÚSTAV /34

Kapitola 5

PAUL NEURATH A ARCHIV PAULA LAZARSFELDA VE VÍDNI /38

Kapitola 6

JEDENÁCTÉ ZÁŘÍ A NÁŠ „HASIČSKÝ PROJEKT“ /46

Kapitola 7

CADENABBIA A JEJÍ METODOLOGICKÉ SEMINÁŘE /54

Kapitola 8

MOJI SKVĚLÍ DOKTORANDI /60

Kapitola 9

PAUL LAZARSELD A VÍDEŇSKÁ KONFERENCE K DĚJINÁM
SURVEY RESEARCH /64

Kapitola 10

PÉČE O SENIORY V RODINĚ /68

Kapitola 11

MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA A INDEX RODINNÉ
SOUDRŽNOSTI /73

Kapitola 12

FENOMÉN SCHWARZENBERG A PREZIDENTSKÉ VOLBY
V ROCE 2013 /79

Kapitola 13

POČÁTKY EMPIRICKÉHO SOCIÁLNÍHO VÝZKUMU V USA /86

Kapitola 14

KONFERENCE ICA V PRAZE, ELIHU KATZ
A THORSTEIN VEBLEN /92

Kapitola 15

PAUL LAZARSELD A POVÁLEČNÝ ÚSPĚCH KOLUMBIJSKÉ
SOCIOLOGICKÉ ŠKOLY /97

Rozuzlení

SHRNUTÍ A ZÁVĚRY /101

VÝBĚROVÁ LITERATURA /109

Úvodem

Mé výzkumy jsou téměř vždy propojeny s místy, v nichž vznikaly, a s lidmi, bez jejichž nápadů, hypotéz a úsilí by má sociologie nemohla být dobrodružstvím poznávání. Bez nich by se mé výzkumné snažení buď vůbec neuskutečnilo, vyvíjelo by se jinak, anebo by nedospělo k potřebným výsledkům.

Za svůj dobrodružný život sociologa-výzkumníka vděčím především lidem, které jsem zblízka poznal, kteří mi pomohli, kteří mě formovali, důvěřovali mým upřímným snahám při hledání souvislostí ve složitém sociálním světě. Dostal jsem se na místa konání slavných výzkumů, významných konferencí, do prostředí, v němž výzkumníci dlouho přede mnou usilovali o poznávání světa lidí kolem nás.

Chtěl bych se podělit se čtenáři této malé vzpomínkové knížky o zážitky, které provázely mé snahy porozumět světům a aktivitám lidí někdy v čase již dosti vzdáleném.

Předmluva k druhému vydání

Co k napsaným příběhům dodat? Snad jen prozradit motiv nového vydání. První vydání jsem připravil pro své přátele a požádal jsem Jiřího Rybu, zda by dokázal vydat malou knížku ve vydavatelství SLON tak rychle, abych ji mohl rozdat svým přátelům při příležitosti svých kulatých narozenin na Silvestra 2019. Díky, povedlo se. První vydání mělo jen sto výtisků a je již dávno rozebrané. Druhé vydání je určeno především vám, moji studenti, a vlastně všem mladším generacím sociologů. Rád bych také vám, milí noví čtenáři, ukázal svůj pohled na svět. Také s vámi bych se chtěl podělit o své dojmy a zážitky z cest a výzkumů. Nabízím vám ta svá sociologická dobrodružství, která jsem si naplno užíval. Knižku jsem soustředil na část svého výzkumnického života, v níž jsem se mohl rozhodovat svobodně, kam pojedu a co budu zkoumat. Právě proto má knížka začíná až v předvečer velkých společenských změn roku 1989. Přednášky na fakultě, články a konferenční vystoupení seznamují s výsledky výzkumů.

A v této knížce můžete nahlédnout za oponu. Jak vznikaly mé výzkumné otázky? Kdo byli mí přátelé a spolupracovníci? Co zkoumali doktorandi, s nimiž jsem spolupracoval? Kdo ze sociologů byl mým vzorem? S kým jsem se setkal a o kom jen píší? Doufám, že stránky této knížky pootevírají dveře do mé sociologické dílny. Zvu vás, abyste má sociologická dobrodružství prožili v duchu se mnou.

V Hořovicích 10. dubna 2025
Hynek Jeřábek

Prolog k naší svobodné sociologii

Rok 1988. Společnost ve své většině ještě spí. Jsme před „Palačovým týdnem“. Od konce roku 1987 sice vycházejí každý měsíc samizdatové Lidové noviny, ale není snadné se k nim dostat. Ještě se nepodepisuje ani petice „Několik vět“. Sociologie ale již nespí. Miloslav Petrušek s Josefem Alanem vydávají Sociologický obzor, sice jen v několika exemplářích, jako samizdat, ale s vlastními názory a bez cenzury. Miloslav Petrušek je pozván Antonínem Matějovským, aby pracoval v Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV. Ivan Gabal s Petrem Matějí a Vladimírem Rakem využívají data z výzkumu sociální struktury po svém, k analýze životního způsobu a vzdělanostní struktury. Ivo Možný zkoumá manželské páry vysokoškoláků a začíná systematicky budovat sociologii rodiny. Jiřina Šiklová provádí hlubokou a zasvěcenou analýzu „šedé zóny“. (Šiklová, 2015) Martin Bútora vydává sociologickou analýzu podrobně seznamující s problémem alkoholismu. Slovenští kolegové se angažují v boji za zlepšení životního prostředí v Bratislavě i jinde. Jiří Večerník, Michal Illner, Jiří Musil a další posílají své práce do ciziny a mají na ně pozitivní ohlas. Československá sociologická společnost (ČSSS) se chystá na své valné shromáždění, které se bude konat v polovině prosince spolu s konferencí v malém sále Paláce kultury, jak se tehdy nazývalo dnešní Kongresové centrum na konci pražského Nuselského mostu.

Sociologická společnost má 639 řádných členů a velký počet z nich se podílí na akcích dvanácti sekcí a šesti místních poboček. Mnohé z odborných sekcí a regionálních poboček pravidelně pořádají půl-, celodenní a často i týdenní výjezdové semináře. Aktivita členů je vysoká. Mnozí ze sociologů se odborně realizují právě v činnosti sekcí. Metodologická sekce již několik let pravidelně pořádá týdenní kurzy „Kapitoly ze sociologických metod a technik“ pod vedením Jana Řeháka. Ti, kteří zde přednášejí, by